

stensen dominerede Venstres gruppe og hele det politiske spil, selvom man måske nok kunne have ønsket en grundigere analyse af delingslinierne i gruppen. Kaarsted viser endnu engang, hvor formidabel en politiker I. C. Christensen var på godt og ondt, og man må nok engang konstatere behovet for den samlede vurdering af hans politik og af hans politiske betydning, som er blevet mange ringere politikere til del.

Tage Kaarsteds fremstilling er præget af en usædvanlig politisk fingerspidsfornemmelse og indlevelse i toppolitikernes tankegang og adfærd. Men den holder sig på lederniveau og inddrager ikke mulige påvirkninger fra anden side. Hvis det forholder sig som Kaarsted skriver i forordet: Intet nyt under solen, var der måske andre aspekter, der var værd at overveje.

Carsten Staur

Søren Federspiel og Niels Ole Højstrup Jensen: Socialismens historie bd. 2. Fra 1. Verdenskrig til 1939. Historie og Klassekamp. København, Finn Suensons Forlag 1977. 268 s.

Forf. til denne serie skrev i et fælles forord til bd. 1, at de har deres teoretiske udgangspunkt i »den historiske materialisme«. I forordet til nærværende bind hedder det, at formålet med bogen har været »at bidrage til forståelsen af klassekampen, som den har udviklet sig frem til vor egen tid, og hermed af den historiske baggrund for den aktuelle klassekamp«. Hvad der nærmere forstås ved »den historiske materialisme« – et begreb der har mange forskellige fremtrædelsesformer i praksis – oplyser forf. intet om. Hvad de forstår ved selve emnet for bogen: »socialismen«, er der heller ikke redegjort for. I det hele taget savner man overvejelser over, hvad der har været de ledende og overordnede synspunkter ved udvælgelse, disposition og præsentation af stoffet. Man må indirekte udlede dette ved at følge selve fremstillingen og se på dennes indhold.

På de 10 kapitlers meget tætpakkede sider får man en mængde konkrete oplysninger om begivenheder og personer med tilknytning til den *europæiske* arbejderbevægelse inklusive den russisk/sovjetiske i mellemkrigstiden. Som håndbog betragtet lider den dog af den væsentlige mangel, at den er uden registre af nogen art, idet sådanne (formentlig af kommercielle grunde) først vil blive bragt i et endnu ikke udgivet 4. bind i serien. Pladsen tillader ikke en detaljeret karakteristik og kritik af bogen, der indeholder en del tryk- og faktiske fejl. I stedet skal der peges på nogle mere generelle problemer, denne fremstilling rejser.

Forf. ofrer megen plads på den russiske revolution, etableringen af »en proletarisk statsmagt« og dennes udvikling samt splittelsen i den internationale arbejderbevægelse. Dette dominerer faktisk i så høj grad fremstillingen, at den ikke-kommunistiske arbejderbevægelse er blevet stedmoderligt behandlet. Mens Sovjetunionens udvikling i mellemkrigstiden behandles i hele to kapitler, er der ingen som helst omtale af de vesteuropæiske socialdemokratiets indsats, f. eks. den skandinaviske reformlovgivning (det forf. kalder »det borgerligt-kapitalistiske samfund og dets medløbere«, s. 59). Kun som international bevægelse omtales det vesteuropæiske socialdemokrati, og da under stadig udskældning, fordi det ikke kunne frigøre sig fra sine »illusioner«, »opportunisme« og »forræderi« over for arbejderklassen. Ligesom for kommunisterne i slutningen af 1920'erne og begyndelsen af 1930'erne er socialdemokratiet hovedfjenden.

Der er tale om en noget ujævn fremstilling både indholdsmæssigt og sprogligt, hvilket bl. a. synes at afspejle de benyttede forlægs vekslende kvalitet. En mere nøgtern sprogbrug afveksler med en mere aggressiv og moraliserende, den første anvendt ved beskrivelsen af bolsjevikkerne og den sovjetiske ledelse, den sidste ved fordømmelsen af »social-

forræderne«, der altid burde have gjort noget andet, d.v.s. ophørt med at være socialdemokrater. I det hele taget skorter det ikke på bedreviden, løftede pegefingre og knyttede næver.

Med »socialismen« mener forf. altså arbejderbevægelsens organisationer, herunder sovjetstaten; korrekt socialisme er som oftest den politik, bolsjevikkerne og deres tilhængere i Komintern stod for. Der er her en mængde fundamentale problemer, der ikke behandles. I hvilken forstand var således bolsjevikernes magterobring en »socialistisk revolution«? Hvad menes der med begreber som »socialistisk økonomi« og »opbygningen af socialismen«? Disse ting er tilsyneladende helt ukomplicerede for forf., der aldrig diskuterer, hverken hvad bolsjevikkerne eller de selv forstår herved. Fremstillingen af bolsjevikernes økonomiske politik efter magtovertagelsen er, for at sige det mildt, mangelfuld (s. 127-130).

I forordet erklæres det, at det bolsjevikiske regimes *udvikling* vil blive behandlet, men det bliver ved erklæringen. Der er meget om de velkendte stridigheder blandt bolsjevikførerne på topplan, men næsten intet om udviklingen i selve det politiske system og heller intet om den sociale udvikling, levevilkårene og arbejdsforholdene. Som afslutning på kapitlet om Sovjetunionen i 1930'erne er der nogle få linier om, at det politiske tyngdepunkt havde forskubbet sig, og at der var blevet skabt en privilegeret og udbytende klasse (s. 217 f.). Men hvordan noget sådant kunne ske i et »socialistisk« samfund søges ikke forklaret. Selve begrebet »stalinisme« nævnes ikke, og den i den internationale forskning standende debat om dette fænomen og dets opkomst glimrer ligeledes ved sit fravær. Fremragende værker som Moshe Lewins, Stephen Cohens og Richard Lorenz' (der alle figurerer i litteraturfortegnelsen) har ikke sat sig noget spor.

Bogen sigter bl. a. på at blive anvendt i universitetsundervisningen. Som tidligere nævnt vil den også skabe forståelse for »klassekampen«. Hvordan forenes disse to mål? Ud fra en faglig/videnskabelig betragtning er det en hovedsvaghed ved fremstillingen, at den ikke »problematiserer« de behandlede begivenheder, d.v.s. ikke gør opmærksom på hvor problemer og tyngdepunkter i forskningen findes. Men dette hænger vel sammen med, at en håndbog i klassekamp ikke må stille for mange spørgsmål; herved ville det politiske formål jo forskertses. Alligevel skulle man synes, at et så væsentligt spørgsmål som årsagerne til, at det af den korrekt analyserende og handlende Lenin skabte styre udviklede sig til Stalins åbne, terroristiske diktatur over hele den sovjetiske befolkning inklusive arbejderklassen, var værd at beskæftige sig med. Dette så meget mere, som den forestilling gennemsyrrer bogen, at man ved korrekt analyse kan afstikke en korrekt politik, der kan føre udviklingen i den ønskede retning.

Den historieopfattelse, der ligger til grund for fremstillingen, er, at historiens drivkraft er organiserede bevægelser og disciplinerede partier i besiddelse af en rigtig, d.v.s. leninistisk, teori. Historiske forandringer opfattes nærmest som et viljesspørgsmål. Det er det historiesyn, Stalin knæsatte i Sovjetunionen, og som fandt sit rammende udtryk i formlen: Der er ingen fæstning, bolsjevikkerne ikke kan storme! At sådanne forestillinger skulle have noget at gøre med historisk *materialisme* er ikke umiddelbart indlysende. At det har noget at gøre med historisk *moralisme* og voluntarisme ligger derimod lige for.

Bent Jensen

Ole Nørgaard og Søren Riishøj (red.): Østeuropa. En politisk-økonomisk introduktion. København, SP-forlag 1978. 448 s. 68,- kr. Ill.

Forf. har villet skrive en bog om især de indenrigspolitiske forhold i de østeuropæiske stater inklusive Sovjetunionen, en bog der henvender sig til den forudsætningsløse læser.